

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 november Ról-ról

Takács Ferenc: A dolgok neheze (Kántor Péter: Köztünk maradjon. Versek 2009–2012. Budapest, 2012, Magvető.)

Kántor Péter új versgyűjteménye (*Köztünk maradjon. Versek 2009 – 2012*) élére illesztve, a kötet ciklusaitól elkülönítve, mintegy mottóként áll a *Csak ami kell* című költemény. Szerzője kitüntetett helyet adott neki, amivel nyilván azt jelzi, hogy valamiféle kulcsnak szánja, a kötet mondandója vagy legalábbis szerzőjének jelentésszándékai tárgyában tett eligazításnak. Mi is ewel a verssel kezdjük, azaz – Byron nyomán (lásd *Don Juan*, I. ének, 7. strófa) – a kezdet kezdetén.

A vers – hagyományos poétikai szempontból – szabályos (jószerivel szabványos) allegória. Témája is nagy múltú lírai toposz: költő és költészet, élmény és mű viszonyrendszere, s e viszonyrendszer paradoxonjai, élet és halál, személyes elmúlás és irodalmi öröklét kínzó vagy vigasztaló dilemmái, Horatius *Exegi monumentum aere perennius*-áig, még inkább Ovidius *lamque opus exegi*-éig visszamenőlegesen:

Íme, a művem kész, mit sem Jupiter

dühödése

sem tűz, vas, se falánk nagy idő

soha nem töröl el már.

Jőjjön a nap, mely csak testem

tudhatja jogául,

hogyan befejezze bizonytalan éveimet,

mikor óhajt:

jobb részemmel amúgyis föl, föl a

csillagos égre

érek, örök léthez, s a nevem soha el

nem enyészhet

.....
híremmel minden

időkben,

hogya a költőknek nem téved

jóslata: élek.

(Átváltások. Devecseri Gábor fordítása. XV. könyv, 871–879. sor)

Kántor allegóriájában mindezt – hogyan is fogalmazzunk? – szerényebb, köznapibb és szomorkásan humoros formában látjuk viszont, Ovidius ujjongó pátosza rezignáltan visszavéteik. A költő élete – azaz élményei, pontosabban élményeinek emléknymai, amelyek formájában egyedül létezik élete, mint ahogy bárki más élete is – a *Csak ami kell*-ben egy igencsak prózai zsák hasonlóképpen prózai tartalmát képezi:

Nem tudta pontosan, mi van a

zsákban,

amit cipel. – Pakold ki, ami nem

kell!

Csak legyintett; megszokta vinni

már,

ami bekerült a zsákba egyszer.

Kártyák és kulcsok, cigaretta, bicska,

s tárgyak, mik többek, mint tárgyak –

egy gesztenye, egy könyv, egy füzet,

egy toll,

emlék-kavics, testetlen árnyak.

A zsák egyre gyűlő tartalma – az élet mint emlékkacatok folyvást növekvő, bár minden cél, értelem és rend híján való halma – itt egyrészt szinte önmaga lehangoló mivolta ellenére valorizálódik: a költő nem dob ki a zsákból semmi ócskaságot, hiszen, mint mondja, *amíg birtokolja, addig gazdag*, s tulajdonképpen attól van, ami a zsákjában felgyűlik, és addig van, amíg megvan a zsákja tartalma. Ám mindez mégiscsak kacat: mulékony dolog, s egyedüli őrizőjük, az emlékezet is megbízhatatlan, kihagy és torzít, azaz magától selejtez. Tehát mégis csak ki kell pakolni a zsákból, de nem azt, ami nem kell, hanem

– Csak ami kell, csak azt! –

azt kipakolja majd, hogy el ne

veessen.

Ez a konzerválási célú kipakolás, ez a tovább már nem halasztható lomtalanítás maga a költői működés: mindössze ez, ennyi a költészet, ez mai – vagy legalábbis Kántor Péter-i változatban – a horatiusi ércnél maradandóbb emlékmű, amelyet a költő állít – állíthat – magának. S ezért a kevésért is nagy árat fizet. Hiszen – az allegória logikája szerint – amikor zsákját rakja ki, élményeiből selejtez; amiből vers lesz, életéből nyesi le.

Ez a paradoxon – hogy nemigen dönthető el, pozitív megszabadulás-e az alkotás, azaz felemelkedés az állandóság, a rend, és az értelem ideális világába az élet mulékony esetlegességei közül, vagy inkább negatív megszabadulás valamitől, életünk mint egyetlen gazdagságunk szétdobálása vagy elherdálása a kétes értékű hírnév és emlékünkm amúgy is igen bizonytalan fennmaradása reményében – a kötet jó néhány darabján rajta hagyja nyomát, ha nem is tételes vagy akár csak kifejezett formában, érületi és hangulati szinten mindenképpen.

Nyilván ez magyarázza, hogy a kötetben oly feltűnően nagy számban szerepelnek a *veszteségek* versei. Rájuk is érvényes az alapparadoxon: mivel megíródtak, költői nyereségre váltódtak át, mégis belengi őket a kétség: lehet-e kárpótlás vagy vigasz ez az ideális nyereség a vitális veszteségért? Kiválthatja-e a Fodor Géza emlékére írott *A la Recherche des Belles Vacances* a barát és szigligeti nyaralótárs hiányát, betömheti-e azt a nagy lyukat a hangversenyterem oldalerkélyén, a harmadik sorban, ott, ahol Fodor Géza ült mindig, amíg élt, a vers, a francia *vacance* szó kettős értelméből („üresség”, „úr”, illetve „nyaralás”, „vakáció”) előcsiholt szójáték nyelvvarázsa, a költészet hatalma, ha van ilyen egyáltalán? Vagy „a budapesti Károlyi Mihály-szobor emlékére” alcímet viselő *Öregember a térről* megírása változtathat-e azon a hiányon és veszteségen, amelyről a vers szól?

Hogy nem változtathat, hogy nincs sem kárpótlás, sem vigasz, arról a legszebben és legszemélyesebben a *Levél anyámnak* című költemény beszél a kötetben. Mintha az életbeli veszteség (a mama halála) költői nyereségbe (a megírt versbe) fordításától még a vers technikája is berzenkednék: Kántor itt (mint ahogy a verset tartalmazó ciklus több más darabjában is) félreteszi szokott „szabályos”, többnyire rimes-strófikus verselését, és a prózához, sőt az élőbeszéd ritmusához közelítő, még tördelésében sem igazán versszerű előadásmóddal él.

A téma voltaképpen változat a kötetet nyitó *Csak ami kell*-re: ott egy allegorikus hátizsák kipakolásáról volt szó, itt egy valóságos lakás kiürítéséről, a halott mama hagyatékának – élete helyszínének és tárgyainak, amely persze a fia életének is a helyszíne volt – a felszámolásáról, azaz a hagyatéktól való *megszabadulásról* szól hosszan és részletezve a költemény. Szándékoltan zeneietlen és költőietlen gyásznékeként, trenódiaként, az elhunyt személy helyett a tárgyról, a falakról és a kilátásról, amely a balkonról nyílik – ahová most utoljára lép majd ki az elárvult fiú.

Ugyanez a motívum, a megszabadulásé mint felszámolásé, máshol is megjelenik a kötetben, akár könnyedebb formában is. Például *A könyvespolc előtt* című versben: a költő nekidurálta magát könyvtára kiselejtezésének, de hamar feladta, hiszen *nem muszáj folyton rendet tenni / kergetni folyton az igazságot. És a leszedett könyvek?*

...visszadugdostam mindet sorban

oda, ahol eddig is voltak,

*egymást gyúrve, taszítva, szítva,
egymás hegyén-hátán szorongva
abban a poros öröklétben,
azon a recsegő könyvespolcon.*

Ritka ellenpont, karneváli pillanat: ezúttal a felszámolás felszámolása, a megszabadulástól való megszabadulás komédiája fordult át költői értékbe.

Ami azt is jelzi, hogy a *Köztünk maradjon*, bár vezéreszméiben egységes, nem erőszakosan egyöntetű kötet. Így, úgy vagy amúgy, a legtöbb vers elolvasásakor hasznunkra válik a mottóul szolgáló költemény sugallta eligazítás, de sok olyan is van, amely ennek híján is működik. Például a komolyabbak közül szörnyű aktualitásokra reagál az *In memoriam Tatárszentgyörgy, 2009*. Akad több művészeti és kultúrtörténeti ihletésű vers is. A *Fölmenetel a kálváriára* című a keresztre feszítést ábrázoló Bruegel-képbe „helyezkedik bele”, s bibliai tárgyú a terjedelmes *Háromkirályok*, a napkeleti bölcsek története „Menyus”, azaz Menyhért átélésében és előadásában. Szintén szerepversek az *A Lucian Freud-alumból* négyrészes ciklusának a darabjai, a drámai belső monológ Robert Browning által kikísérletezett, majd T. S. Eliot által továbbfejlesztett módszerét alkalmazva „élik bele” magukat, s életik bele olvasójukat a tavaly elhunyt híres-hírhedt angol festő, illetve modelljei tudatműködésébe. Még Alekszandr Szergejevics Puskinról is találunk két verset.

S vannak itt elengedett pillanatok szülte, felhőtlen és jótékonyan felelőtlen költői játékok is, például *Az 50 éves Kemény Istvánnak* című, dévaj és tréfás versezet, vagy a *Nyelvlecke kezdőknek*, amelyben egymáshoz nem tartozó nyelvkönyv-mondatok kerülnek egymás társaságába, egy megnyugtatóan értelmetlen szövegkollázs keretében. Mutatvány belőle:

Egy szoknyám sincs.

Nesze egy körte.

Tizenhét éves vagyok.

Az én kofferem is nehéz.

* * *

Az idén hatvanhárom éves Kántor Péternek harminchat évvel ezelőtt jelent meg az első verseskötete; a *Köztünk maradjon* a tizennegyedik a sorban. A költő mindig a maga útját járta, az elmúlt évtizedek költészeti hullámaihoz és divatjaihoz nem csatlakozott, régebbi és újabb poétikai hóbortoktól távol tartotta magát. Jelen kötet a bizonyíték, hogy neki volt igaza. Sem a népi szürrealizmusból, sem az újhordasságból, sem a posztkonzolidációs „közéleti költészetből” (indulása költői mintáiból), újabb időkben pedig sem a nyelvköltészetből, sem az imitatív allúzióváltásból és *pastiche*-technikából nem kért, a költői Én eszméjét porrá relativizáló dekonstrukcionizmustól nem szédült meg. Mégis sikerült egyedi, érett és igen jelentős költészetet teremtenie.

Verseinek titka talán az, hogy – ha szabad egy kifejezést kölcsönvenni *Megtanulni élni III.* című verséből – mindig a kis dolgokkal kezdi: a maga mindennapi életével, személyes gondjaival, mindannyiunk életének közhelyes apróságai. Ezekről pedig úgy szól versben, ahogy versen

kívül szokás beszélni: közvetlenül, áttetsző nyelven, a szavakat megszokott jelentésükben használva, ahol az asztal asztal, a szék pedig szék. Ám – és ismét tőle kölcsönzök – a versben egyszer eljön a dolgok neheze: a szavak kezdenek mást jelenteni, az egyszerűből bonyolult lesz, a közhelyes felszín mélyén tátongó szakadékok setétlenek fel, a dolgoknak mögöttes jelentésük támad. Hogy mi is ez a jelentés, az persze sohasem világos: az otthonos mindennapiság elvesztéséért itt sincs kárpótlás és vigasz, megnyugtató, világos rend és értelem. Csupán vízjelek derengenek fel, mint ahogy a kötetet záró, *Vízjelek* című ciklusban a versek mélyén. (Ennek egyik darabjából vettük a „dolgok neheze” kifejezést.)

Hogy miért van ez így, hogy miért kell az életet versbe veszejtetni, amikor ennyire bizonytalan a dolog kimenetele, azt Kántor Péter sem tudja igazán. Csak teszi, a jó ég tudja, miért; hátha jó lesz valamire a dolog:

...ne kérdezd, hogy mi végre, mire

kellett,

hogy minek is kell sort sor alá írni. (Megszokod...)

Ettől igazi költő. És ettől lehet nyugodt. Amire új kötete címével felszólít bennünket, olvasókat, teljesítjük: amit zsákjából kipakolt, köztünk marad.

Kántor Péter: Köztünk maradjon. Versek 2009–2012. Budapest, 2012, Magvető, 114 oldal, 2290 forint.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Takács Ferenc: Hálnak az utcán (Édes hazám. Kortárs közéleti versek. Össeállította Bárány Tibor. Budapest, 2012, Magvető.)** Hatvannégy költő százhetvenegy verse tizenhét tematikus csoportba („ciklusba”) rendezve, háromszázhetvennyolc...
2. **Takács Ferenc: Hosszan énekelj... (Vajda Miklós: Éj volt, egy síró magyar költővel az ágyon. Portrék. Budapest, 2012, Magvető.)** Oh lassan szállj és hosszan énekelj, / Haldokló hattyúm, szép...
3. **Takács Ferenc: Vér-baj (György Péter: Apám helyett. Budapest, 2010, Magvető.)** György Péter nem először rugaszkodik neki a Kádár-korszaknak; hirtelenjében az...
4. **Takács Ferenc: Örök félidő (Mező Ferenc: Sör és hamu. Budapest, 2009, Orpheusz.)** „Sör és hamu” – a Halotti beszéd „por és hamu”-ját...
5. **Takács Ferenc: A királynő mulat... (Alan Bennett: A királynő olvas. Rakovszky Zsuzsa fordítása. Budapest, 2009, Magvető.)** We are not amused. Viktória királynő, a történelmi delelőjére érő...

Cimkék: **Takács Ferenc**